

Bálint Sándor

A tudós, a pedagógus, a példakép

BARNA GÁBOR

Szegedi Tudományegyetem / University of Szeged
Gál Ferenc Egyetem / Gál Ferenc University
gaborbarnadr@gmail.com

Title: *Sándor Bálint: The Scientist, the Teacher, the Foregoer*

Abstract: *Sándor Bálint (1904-1980), the ethnographer, was a highly educated teacher of classical languages, literary history, music history, history, architecture, geography, church history, liturgical history, ethnography and folklore. His professional philosophy was to make peasant education part of national culture. He was the developer and the greatest researcher of the approach and method of religious ethnography in Hungary. The study summarizes his life, religious ethnography and pedagogical work. The study summarizes his life, reviews his major religious ethnographic works, his works on the birthplace Szeged and the Great Hungarian Plain, and his pedagogical work. Finally, it introduces the Christian humanist whose beatification is in process.*

Keywords: *Sándor Bálint; religious ethnography; pedagogy; beatification process; Szeged.*

Bálint Sándor nagy műveltségű, a klasszikus nyelvekben, irodalomtörténetben, zenetörténetben, történelemben, építészetben, földrajzban, egyháztörténetben, liturgiátörténetben, néprajzban és folklorisztikában járatos pedagógus volt. E tárgyakat komplex szemlélettel oktatta mind a főiskolán, mind az egyetemen. Szakmai életfilozófiája abban fogalmazható meg, hogy a paraszti műveltséget a nemzeti kultúra részévé tegye.

Életrajzi vázlat

Bálint Sándor 1904. augusztus 1-jén, Vasas Szent Péter napján született Szeged-Alsóvároson, Szeged paraszti városrészében, paprikatermelő parasztcsaládban. Édesapja korai halála után édesanyja egyedül nevelte és taníttatta fiát. Rokonságán keresztül belülről ismerte meg az alsóvárosi paraszti társadalmat és azt a hagyományos életmódot, amelynek később kutatója lett.¹

Az elemi és a polgári iskola elvégzése után a piarista atyáknál érettségizett. Ez az iskola döntő szerepet játszott néprajzi érdeklődésének kialakulásában. A *kegyes oskolából* kinőtt népelet iránti érdeklődés legfontosabb képviselői Dugonics András, Csaplár Benedek, Kálmány Lajos, a bunyevác Antunovich Iván, Pintér Sándor, a zsidó Löw Immanuel voltak.² Az ő munkásságukat vitte tovább maga Bálint Sándor is, és folytatták többen a 20. században. Bálint Sándort a két világháború között formálódó vallási néprajz máig legkiválóbb művelőjének tartjuk.

Bálint Sándor Szegeden végezte az egyetemet, amely az impériumváltás miatt Kolozsvárról menekült és költözött a Tisza parti városba.³ A Ferenc József Tudományegyetemen hallgathatta még az idős Herrmann Antal (1851–1926) néprajzi előadásait, akinek fontos szerepe volt a magyarországi néprajz intézményesülésében is. 1929-ben nyílt meg a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen az ország első néprajzi tanszéke Solymossy Sándor (1864–1945) vezetésével. Solymossy az általános etnológia kérdései iránt is érdeklődő folklorista volt. Fő kutatási területe a mese és

¹ Bálint 1994.

² Dugonics András (1740–1818) piarista szerzetes, író, egyetemi tanár (1774). – Csaplár Benedek (1821–1906) piarista szerzetes, történész. – Kálmány Lajos (1852–1919) római katolikus pap, folklorista, Szeged és az egykori Dél-Magyarország folklorjának kutatója. – Antunovich Iván (János) (1815–1888) római katolikus lelkipásztor, választott püspök (1876), a katolikus bunyevácok (= katolikus vallású délszláv csoport Dél-Magyarországon) vallásos életének leírója. – Pintér Sándor (1841–1915) ügyvéd, néprajzi és régészeti kutatásokat végzett Észak-Magyarország területén a palóc népcsoport körében. – Löw Immanuel (1854–1944) főrabbi, orientalista. Vö.: Bálint 1976, 25.

³ Minker 2003.

a hitvilág kutatása volt. Az ő intézetében volt díjtalan gyakornok, majd 1933-tól díjtalan tanársegéd Bálint Sándor, akit 1934-ben a szellemi néprajzból, *Az alföldi magyarság néprajza, különös tekintettel Szeged népére* tárgykorben magántanárrá habilitált.⁴ Habilitációs bírálatában Solymossy hangsúlyozta, hogy a vallási élet kutatásával Bálint Sándor új kutatási távlatokat nyit a néprajz és a folklorisztika számára. S valóban: a két világháború között formálódó vallási néprajznak Bálint Sándort máig legkiválóbb művelőjének tartjuk. Ugyanebben az időben – de még a habilitációja előtt – nagyon határozottan kifermálódott Bálint Sándor Szeged-kutatási terve is. Ezt tudományos programként és tervként először 1930-ban publikálta a *Népünk és Nyelvünk* hasábjain. S mi, utódok tudjuk, életének ez a másik nagyon fontos eredményeket felmutató területe.⁵

Bálint Sándor 1931–1945 között a szegedi katolikus tanítóképzőben tanított. Nagyhatású pedagógus volt. Tanítványai a legnagyobb szeretettel, tisztelettel és elismeréssel szólnak róla. Oktatói karrierje is gond nélkül egyenesen haladt. Az 1939/1940-es tanévben, Györffy István (1884–1939) professzor halála után, folklórt adott elő a budapesti egyetemen. 1940-ben előad a Kolozsvárra visszaköltözött Ferenc József Tudományegyetemen, és megpályázta a néprajzi tanszék vezetését – sikertelenül. 1942-ben ismét pályázik Kolozsvárra, pályázata ekkor is sikertelen maradt. 1944-ben nyilvános rendkívüli egyetemi tanári kitüntetést kapott. Nyilvános rendes egyetemi tanárrá pedig 1947-ben nevezték ki a szegedi néprajzi tanszékre. 1945–1947 között a politikai közéletbe is bekapcsolódott, s a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője lett. Ennek visszahatását az 1948-as kommunista hatalomátvétel után egész további életében megszenvedte.

A kommunista hatóságok Bálint Sándortól 1951–1956 között világnézeti okok és korábban vállalt politikai szerepvállalása miatt megvonták a *venia legendi*-t, eltiltották a tanítástól, s fizetése meghagyásával az Egyetemi Könyvtárba osztották be munkára. Csak az 1956. október 23-i forradalom után, 1957 januárjától

⁴ Barna–Juhász–Pusztai 2004.

⁵ Bálint 1930.

vehetett ismét részt az egyetemi oktatásban. Nyugalma azonban nem sokáig tartott. Hosszú rendőrségi megfigyelés után, koholt vádak alapján 1965-ben felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, és 1966. február 1-én nyugdíjba kényszerítették. Kényszernyugdíjaztatása nagy veszteség volt a tanszéknek, az oktatásnak egyaránt, s nagyon nehéz anyagi helyzetbe sodorta a professzort is. A kialakult helyzet jól példázza az akkori világ teljes és irracionális átideologizálását, a józan észnek ellentmondó tudományellenességét is. Kahler Frigyes és Velcsov Márton összegyűjtötte rendőrségi megfigyelésének és perének iratanyagát. Szomorúan tanulságos olvasmányok.⁶ Talán peréről írta naplójába: „Rettenetes dolgok történnek körülöttem és mintha nekem semmi közöm nem lenne hozzájuk. [...] Az embernek nehezebb esik már a kommentár is. A sopánkodások és megállapítások humanizmusa alulmarad és szégyenkezik a rémségek láttára.”⁷

Bálint Sándor 1980. május 10-én autóbaleset következtében Budapesten hunyt el. Ennyi élete vázlata. Alsóvárosi temetése a ferences templomból – hiszen a hatóságok nem engedélyezték felravatalozását a Művelődési Palotában – 1980 tavaszán a polgári értékrend melletti és a szocialista diktatúra elleni néma tüntetés volt.

Vallási néprajzi munkássága

Kiterjedt életművében fontos helyet foglalnak el a vallási néprajzi munkái. A népi vallásosság kutatásában úttörő volt Magyarországon. Úgy ítéljük meg, hogy e tárgykörnek európai összehasonlításban is egyik kiváló kutatója, szakértője lett.

A vallásos élet kutatásával kapcsolatos tudományos álláspontja és szemlélete fokozatosan bontakozott ki. Egy konferencián 1929-ben arra hívta fel a figyelmet, hogy ki kell terjesztenie a kuta-

⁶ Kahler 2002., Velcsov 1995. – A Velcsov Márton által kigyűjtött periratokat az ügynökjelentésekkel kiegészítve Péter László újra kiadta. Péter 2004.

⁷ Bálint é. n. 21.

tásokat „az Alföld intenzívebb vallástörténeti kutatására, mint az alföldi parasztkultúra egyik fontos tényezőjére. Kutatni kellene, van-e a magyar lélekben ősi vallási örökség, ázsiai hagyomány, továbbá azt, hogy akár protestáns, akár katolikus szempontból micsoda módosulást, lokális szint mutat az univerzális katolikus vagy protestáns princípiumhoz képest. Kutatnunk kellene az eretnekségek mivoltát, mint az alföldi magyar lélek spirituális kereséseinek megnyilatkozásait.”⁸ A vallás kutatását tartja a „legelnyagoltabb, legtitikzatosabb, mindenesetre a legösztönzőbb [...] legtöbb sikerrel biztató” területnek. A vallástörténet és szellem-történet keretében rámutatott Szegednek és a Dél-Alföldnek határjellegére, ahol a nyugati és a keleti kereszténység találkozik, ahol jelen van a reformáció és a katolikus megújulás is.⁹

Bálint Sándor a mindennapok keresztény vallásosságának kutatását tartotta fontosnak, s nemcsak magyar, hanem európai összefüggéseket feltáró értelmezésüket. Kár, hogy a népi vallásossággal foglalkozó munkái csak magyarul jelentek meg, így azokat a világ nem ismerhette meg. Ez volt az „anyai öröksége”, mondja életrajzában. Valóban, az özvegy édesanyjával élő gyermek Bálint Sándor még láthatta, élhette, tapasztalhatta az Alsóváros paraszti közösségében egy gyökereiben a 17–18. századra visszanyúló, sajátos törvényű, önálló és önellátó, templomon kívüli vallásgyakorlás utolsó lobbanását. Fontos szerepe volt ebben a közösségi vallásgyakorlásnak, a búcsújárásnak, a szóbeliségnek, egy másfajta, egy – sokáig középkoriasnak nevezett, de igényként ma ismét visszatérő – egységes világlátásnak. Ennek vezetői a „szentemberek”, laikus énekvezetők, énekszerzők, előimádkozók, társulati szervezők voltak.

Szülőhelyének és gyermekkori élményeinek hatására fordult tehát a vallásos élet kutatása felé Bálint Sándor. Ebben a törekvésében erősítették meg őt a német néprajz felől érkező hatások.¹⁰ *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza* című, első jelentősebb összefoglalásában 1938-ban Bálint Sándor kifejti a népi vallásos-

⁸ [n. n] 1930, 268.

⁹ Bálint 1930, 184–187.

¹⁰ Péter 1974.

ságról és a vallásos néprajzról szóló elvi felfogását. A népi vallásosság gondolati alapját a sajátos népi lelkiség jelenti, amelynek „a világgal szemben való magatartása elsősorban érzelmi”. Nem alacsonyabb rendű, hanem más, mint a művelt osztályoké. „A világ és az élet az ő számára is izgató rejtély, amelyet ... ő is meg akar érteni és magyarázni. Értelmező kísérlete ... lényegét kereső ... mindenütt a nagy összefüggéseket keresi ... a világgal szembeni magatartása szubjektív”, a hagyomány közvetítette normákat elfogadja.¹¹ A (magyar) nép vallásos élete a keresztény hitre áttéréskor átalakult. Az egyház a vallásosságnak és a világnézetnek kategorikus igényével lépett fel, az élet egészét megszentelte, „a kultusz szolgálatába állította”.¹² „A népi vallásosság művészi kompozíció... A kereszténység tételes tanításait nem is egyoldalú erkölcsi okulásban, hanem főképpen artistikus képzetekben fogja fel.”¹³ Végző summázatként azt mondja, hogy „a népi vallásosság nem elvi megfontolások, fogalmi szubtilitások szövedéke, (...) hanem sokkal inkább élet, amelyben főképpen a szív érzelmei találják kedvüket”.¹⁴

A vallási néprajz szerinte a néprajz rendszerében szemléleti és módszertani önállósággal rendelkezik. Különböző tudományok metszéspontjain létrejött sajátos, külön tudományszak.¹⁵ „Feladata annak vizsgálata, hogy a néplelek hogyan reagál a katolikus előírásokra,”¹⁶ ezek hogyan valósulnak meg a helyi gyakorlatban. Az egyház „a megkeresztelt népek ősi hagyományait ... nem irtotta ki, ... hanem átalakította, megszentelte.”¹⁷ A korábbi jelenségek survival-jelenségekké váltak.¹⁸

¹¹ Bálint 1938, 7–9.

¹² Bálint 1938, 10.

¹³ Bálint 1938, 12.

¹⁴ Bálint 1938, 12–13.

¹⁵ Bálint 1938. 14. A jegyzetben itt Hans Koren (1936) és Georg Schreiber (1933) művére, valamint a magyar Schwartz Elemérre (1934) és Karsai Gézára (1937) hivatkozik. A német és az osztrák kutatás mindvégig nagyon erősen hatott a magyarországi kutatásokra.

¹⁶ Bálint 1938, 14.

¹⁷ Bálint 1938, 14–15.

¹⁸ Bálint 1938, 10.

A liturgia felőli megközelítés megmaradt Bálint Sándor későbbi munkáiban is. Arra volt kíváncsi már évtizedekkel ezelőtt is, hogy az inkulturáció hogyan zajlott és zajlik, hatására milyen vallási kultúra formálódik ki, annak milyen történeti rétegei vannak, s ezek hogyan működnek.

A *Népünk ünnepei* első nagyobb fejezetében a vallásos közöséget, a kultuszt, a megszentelt időt és a teret mutatja be. A vallási jelenségeket tehát a tér, az idő, és a társadalom koordinátaiban és történetiségében értelmezi. Szemléletét fenomenológiainak is nevezhetjük.¹⁹ A könyv második részében az egyházi év néprajzát, azaz a karácsonyi, húsvéti és pünkösd-i ünnepkör katolikus ünnepi szokásait ismerteti. Több ponton utal azonban a protestáns, a középkori és a közép-európai összefüggésekre is.

A vallásos népelet tanulmányozása több új felismerésre vezette Bálint Sándort. Ilyen volt a néprajztudomány egyik legvitatottabb elméleti kiinduló kérdése, a nép fogalmának meghatározása. A népen Bálint Sándor már az 1930–1940-es években sem csak a parasztságot értette, hanem tágabban definiálta, s minden társadalmi réteget és csoportot ide sorolt, amennyiben azok egy közösségi jellegű kultúrával rendelkeztek. A *népünk ünnepei* című könyvében, 1938-ban még elsősorban a parasztságról ír, de egy évtizeddel később már rögzíti felfogását, hogy „a »népelet« hordozója nemcsak a parasztság, a földműves osztály, a falusi nép, bár hagyománytiszteleténél fogva jelentős szerepe van bizonyos jellegzetességek fenntartásában. Alig lehet tehát vitás, hogy akik ugyanabban a földrajzi és gazdasági, történelmi és szellemi környezetben élnek, azok az esetleges társadalmi, anyagi, sőt politikai különbségek ellenére is bizonyos, legalább is virtuális közöséget alkotnak, hiszen egyazon nyelvet (tájszólást) beszélnek, emberi konvenciórendszerük, az ízlésükben, táplálkozásukban,

¹⁹ Ezen a szemléleten alapult a szegedi Néprajzi Tanszéken 1999-től elindított és a bolognai rendszer bevezetéséig, 2006-ig sikeresen működő, Bálint Sándor törekvéseit talán legközvetlenebbül folytató „vallási néprajzi specializáció” oktatási rendje. Ezt a képzést teljesítő hallgatók legtöbbször ma a szakterület elismert kutatója!

viseletükben, szórakozásaikban megnyilatkozó stílusképességük többé-kevésbé azonos, mindennapi életükben és ünneplő magatartásukban az egyéni, foglalkozásbeli szellemi eltérések mellett is van valami egyezés, azaz egyképpen, vagy legalább hasonlóan reagálnak.”²⁰

A búcsújárás történeti gyökereinél ugyan utal a középkori egyéni zarándoklatokra, a kényszerzarándoklatokra, a búcsújárást barokk formájában elsősorban közösségi jelenségnek tartja. A búcsújáró helyek világának Bálint Sándor több tanulmányt szentelt élete során.²¹ A szegediek radnai búcsújárásnak ismertetése után²² 1939-ben foglalta össze a búcsújárás néprajzi tanulmányozásának szempontjait,²³ addig ismert adatait. Az 1930–1940-es években hosszú cikksorozatban mutatta be a magyarországi búcsújáró helyeket.²⁴ Ezt követően 1944-ben adta közre a *Boldogasszony vendégségében* című könyvét a Kárpát-medence fontosabb máriás kegyhelyeiről. A rövidre fogott ismertetők az egyes búcsújáró helyek nagyon találó, értelmező, lélektani szempontú leírásai. A könyv illusztrációi először hívták fel a figyelmet a kegyhelyekhez kapcsolódó kisgrafikai ábrázolások gazdagságára.²⁵

S bár Bálint Sándor mindvégig hangsúlyozta a „népi kultúra”, a „népi vallásosság” közösségi jellegét, éppen ő volt az, aki e vallásosság egyéni ihletéseit, e vallásosság szervező egyéniségeit, a „szentembereket” elsőként vizsgálta, sajátos világukat és személyiségüket bemutatta. Az *Egy magyar szentember, Orosz István önéletrajza* című könyve nemcsak a vallási néprajzban számít úttörőnek és alapvetőnek Magyarországon, hanem pl. az élettörténetek, életrajzok kutatásában is fontos. Nagy történeti távlatú bevezető

²⁰ Bálint 1987, 8. E gondolatokat Bálint Sándor 1947–1948-ban írta le, csak évtizedekig nem jelentek meg nyomtatásban, de kéziratban terjedve hatottak.

²¹ Lásd válogatott bibliográfiáját!

²² Bálint 1936.

²³ Bálint 1939.

²⁴ Lásd bibliográfiáját: Péter 1974; Gyuris 2007.

²⁵ Bálint 1944a.

írásában mutatja meg e vallásos embertípus középkori, s a korai újkorai licenciátusi²⁶ hagyományig visszanyúló gyökereit.²⁷

Neki köszönhetjük az imádságokat elemző első szaktanulmányt is még 1937-ből.²⁸ A népi vallásosság paraliturgikus világának, a búcsújárásnak, a szentiszteletnek vizsgálatával Bálint Sándor kitágította a kutatás tematikai határait, értelmezési kereteit.

Tanulságos ebből a szempontból az 1944-ben *Sacra Hungaria* címmel közreadott tanulmánykötete. Ebben tizenkét írást jelentetett meg három fejezetbe sorolva.²⁹ A *magyar katolikus múlt*ről szólva főleg a Mária-tisztelet hazai történetét és nemzetközi kapcsolatait ismertette a Napbaöltözött Asszony, a Loretoi Boldogasszony és a Czestochowai Szűzanya példáján. A *magyar katolikus táj* című fejezetben a búcsújárás tájszervező erejét, valamint a szegedi, tágabban a dél-magyarországi és a Rozsnyó (ma Rožnava, Szlovákia) környéki vallásos életet mutatja be történeti gyökeiben.

Egy termékeny évtized lezárása volt Bálint Sándor életében a vallási néprajzi kutatások magyarországi történetéről 1948-ban megírt kutatástörténeti áttekintése. Mint minden összegezés, Bálint Sándor írása nemcsak az elmúlt idők munkájának összefoglalására alkalmas, hanem éppen ennek segítségével rá tud mutatni az elvégzendő feladatokra, a hiányokra is. Tematikusan éppúgy, mind módszertanilag. Tanulmánya sokáig kéziratban maradt, s csak 1987-ben jelent meg.³⁰ Írása elején részletesen kifejti ismét, hogy a „néprajzi vizsgálat ... nem szorítkozhat a hagyományörzőnek nevezett osztályok kutatására ... az egész társadalom vallásos megnyilatkozásait kell figyelembe vennünk”.³¹ Elvi alapvetésként leszögezi, hogy a vallásos népeletet az élet szerves egészében és egyetemességében kell vizsgálni. Abban az egyetemességben, amely történetileg a felvilágosodás koráig

²⁶ Juhász 1921.

²⁷ Bálint 1942.

²⁸ Bálint 1937.

²⁹ Bálint 1944b.

³⁰ Bálint 1987.

³¹ Bálint 1987, 8–9.

fennállt, amikor sem az egyes felekezetek, sem az egyes társadalmi osztályok között nem volt „a hitnek külső megvallásában ... akkora stílusbeli és fokozati különbség”.³² A néprajz induktív kutatási módszereit elfogadva hiányolja, hogy nem kísérelte meg „akár a társadalmi valóság, akár pedig a világkép pontos felmérését és szabatos értelmezését”.³³ A vallási néprajz szemléletét és kutatási módszertanát erősen szintetikus jellegűnek tartja. Összegezi a diszciplína gyökereit, a német kutatási példákat, s a legfontosabb hazai eredményeit. A tanulmány jól megmutatja a vallási néprajz integráló szerepét. A gyökereknél megemlíti az etnológiai/antropológiai vallás- és néphitkutatást. Majd bizonyos súlypontokat választ áttekintéséhez: a liturgiátörténetet és az egyháztörténetet tartja a legfontosabb segéd tudománynak. A vallásos népköltészet világánál nemcsak az orális hagyományt, hanem a népi Biblia-élményt, a populáris könyvkultúra, az imádságok és imakönyvek, énekeskönyvek vizsgálatát is fontosnak tartja. Ezek hordozói, az ún. „szentemberek” a vallásos élet szervezői és jeles alakjai. A vallásos élet áthatja a tárgyi világot is. Ezért fontosnak tartja a művészettörténeti, ikonográfiai vizsgálatokat, a szakrális szimbolika, a vallásos tematikájú sokszorosított kisgrafikai alkotások elemzését.³⁴ Az összegzést részletes bibliográfia zárja.

Nagyobb vallási néprajzi munkák kiadását a második világháború, majd az azt követő kommunista/szocialista ideológiai diktatúra sokáig megakadályozta, késleltette. De kisebb írások egész sorát írta meg az egyházi sajtóban a vallásos élet különböző jelenségeiről.³⁵ Az 1950–1960-as években Bálint Sándor legfontosabb könyvei a szegedi dialektusról, Szeged művelődéstörténetéről jelentek meg.³⁶ Az 1960-as években, a néphit fejezetek megírásával, bekapcsolódott előbb Orosháza, majd pedig Tápé monografikus néprajzi kutatásába.³⁷

³² Bálint 1987, 9–10.

³³ Bálint 1987, 12.

³⁴ Bálint 1987, 14–38.

³⁵ Péter 1974. passim

³⁶ Bálint 1957; Bálint 1959.

³⁷ Bálint 1965; Bálint 1971b.

Bálint Sándor nagy összegző munkája, a *Karácsony, húsvét, pünkösd* és az *Ünnepi kalendárium I-II.* az 1970-es években jelent meg. Ezt élete főművének tarthatjuk. Felvonultatása hatalmas néprajzi, folklorisztikai, művelődéstörténeti, egyháztörténeti, irodalomtörténeti, heortológiai, teológiai, liturgiátörténeti, zene-történeti és nyelvészeti ismereteinek. S mindezt történeti és közép-európai összefüggésekben, kitekintéssel a román, szerb, horvát, szlovén, szlovák, cseh és osztrák anyag ismeretében. A mű a magyarországi könyvtárak egyik legkeresettebb könyve, fontos oktatási kézikönyv is. A korabeli viszonyokra jellemző, hogy kiadására a katolikus egyház kiadója vállalkozott csupán. A *Karácsony, húsvét, pünkösd* című kötet a nagy ünnepek, s a tőlük függő ünnepek hagyományvilágát tekinti át, a mindennapi életbe bekerült liturgikus és paraliturgikus jelenségeket. Az *Ünnepi kalendárium* két kötete pedig az egyházi év rendjében, de hónapok szerint veszi sorra Mária és a szentek ünnepeit. Az egyes ünnepek leírásait széles körű forrásfeltárás és értelmezés alapozza meg. Mindenütt bemutatja az ünnep kialakulásának történeti adatait, a vonatkozó legendákat, apokrif és irodalmi hagyományokat, a liturgia és a szerzetesség szerepét. Áttekinti a patrocíniumkutatás, a településtörténet, az ikonográfia eredményeit. Részletesen leírja az ünnephez kapcsolódó imádságokat, a kódexek, a populáris irodalom, a népénekes könyvek adatait. Nem feledkezik meg a szentelményekről, a hiedelmekről, a paraliturgikus szokásokról, a táplálkozási hagyományokról sem.³⁸

Szeged reneszánsz kori műveltsége című könyvben Bálint Sándor a 15–16. századi Szeged gazdaságtörténeti és társadalomtörténeti képét, s ennek kulturális vetületét rajzolta meg.³⁹ Szemléletesen ábrázolta a helyi kolostori műveltséget, a külföldön tanuló szegedi diákok révén meghonosodó egyetemi és literátus műveltséget, majd pedig a reformáció, a hódoltság és a hatására bekövetkező szegedi diaszpórák szerepét. Elsőnek elemezte a nándorfehérvári

³⁸ Bálint 1973; Bálint 1977.

³⁹ Bálint 1975.

diadal⁴⁰ után meghalt Kapisztrán Szent János újlaki (ma Ilok, Horvátország) sírjánál lejegyzett mirákulumtörténetek szegedi vonatkozásait.⁴¹ S mindezt lenyűgözően hatalmas háttérismerettel végzi. Ez az interdiszciplináris, egyes tudományterületek határait átszelő, szintetizáló szemlélet ma is modern, példamutató és követhető.

Ugyanez mondható el a *Szeged-Alsóváros* című könyvről is, amely már halála után jelent meg. A munka alcíme: *Templom és társadalom*. A szerző ebben a könyvében Szeged földműves városrészének történetét, életének mindennapjait, vallásos kultúráját a ferences kolostorral és templommal szoros összefüggésben elemzi. A ferencesek jelenléte és sajátos lelkisége sok területen meghatározta nemcsak a városrészt, hanem az egész város és a környék spirituális kultúráját. Ez különösen jól tetten érhető a helyi búcsújáró kultuszban. A szeged-alsóvárosi ferences templom ugyanis búcsújáró hely Szűz Mária tiszteletére. Búcsús ünnepe, Havi Boldogasszony (augusztus 5.) révén ugyanis sok száz kilométeres körzet vallásos életét összefogta, szervezte. A munka az első magyar kegyhelymonográfiának is tekinthető.⁴²

Szegedről és környékéről szóló kutatásainak summázata a Móra Ferenc Múzeum Évkönyvében megjelent *A szögedi nemzet* címmel három vaskos kötete. Ennek harmadik kötete szintén posztumusz munkaként jelent meg 1980-ban.⁴³ Ebben összegzi a város vallásos népeletére vonatkozó korábbi kutatásait. A szerző megállapításai szerint legjobban az ünnepek szokásaiban mutatkozik meg a szegedi táj sajátossága, egységes vallási világa. Ezt *Az esztendő természeti és liturgikus rendje* című nagy fejezetben írta meg. Bemutatja a hét napjaihoz kapcsolódó hiedelmeket, rítusokat, vallási hagyományokat. *A hitélet népi hagyományairól* szólva

⁴⁰ Nándorfehérvárnál (ma Belgrád) a török ellen vívott győztes csata 1456. július 22-én 50 évig tartotta fel a török terjeszkedést. III. Callixtus pápa a csata előtt, 1456. június 29-én elrendelte a déli harangszót a keresztény seregek megsegítésére. A győztes csata után pedig egyetemessé tette Urunk színeváltozása ünnepét (augusztus 6.). Barna 2021.

⁴¹ Később ezt minden részletében elemezte Fügedi Erik. Fügedi 1981.

⁴² Bálint 1983.

⁴³ Bálint 1976, 1978, 1980.

hangsúlyosan beszél a szakrális építményekről, terekről. Bemutatja a vallási élet irányítóit, a pap és a szerzetes alakját, valamint a laikus vallási vezetőket (énekes emberek, énekszerzők, gyógyítók, búcsúvezetők). Adatgazdagon írja le a helyi búcsús ünnepet, a vallásos társulatokat, valamint a szegedi emberek által látogatott búcsújáró helyek világát. Bálint Sándor munkásságának eredményeképp Szeged népi vallásossága jól ismert.

Bálint Sándor fontosnak tartotta kutatási eredményeinek népszerűsítését is. Ezért sokat írt már az 1930-as évektől kezdve helyi és országos újságokba. Ezért nagyon várta *A hagyomány szolgálatában* című könyve megjelenését, amely szintén posztumusz műként jelent meg. Olyan dolgozatokat válogatott a könyv népi hitéletet bemutató fejezetébe, hogy azokon keresztül megmutassa a vallási néprajz tematikai és módszertani sokszínűségét, gazdagságát. Egy falu hitvilágát, egy laikus vallási énekszerzőt, a patrocíniumok és a lokális kultuszok, valamint a liturgia és a néphagyomány összefüggéseit, szólásaink történeti gyökereit ismertető írások valóban elérték céljukat.⁴⁴

Tragikusan váratlan halála előtt tervezte a búcsújárásról és a hét szentség néprajzáról szóló munkáinak megfogalmazását. A magyarországi búcsújárás művelődéstörténetéről, európai kapcsolatairól szóló munkát Bálint Sándor hagyatékának felhasználásával e sorok írója fogalmazta meg *Búcsújáró magyarok* címmel.⁴⁵ A másik téma mindmáig feldolgozóra vár.

A vallási kultúra vizsgálatának keretében is nagyon sok Szegedre jellemző jelenséget tárt fel, illetőleg tágabb országos, közép-európai, európai összefüggésbe illesztve értelmezte azokat. Különösen egy-egy szokásnak, a búcsújárásnak, a búcsúvezető és énekszerző, társulatalapító szentemberek (Engi Tüdő Vince) működésének ismerhetjük meg jól szegedi, Szeged környéki vonatkozásait. Bálint Sándornak a Móra Ferenc Múzeumban lévő hagyatékából közzétett hatalmas vallási ponyvagyűjteménye számos szegedi énekes és imádságos ponyvának, egyúttal a régi

⁴⁴ Bálint 1981.

⁴⁵ Bálint – Barna 1994.

szegedi nyomdák emlékének őrzője. Ezzel már át is léptünk másik fontos kutatási területére.

Szeged és a Dél-Alföld kutatója

Bálint Sándor szülővárosának, a szegedi kirajzásoknak és az alföldi életnek kutatását „apai örökségének” mondta. Erős érzelmi kötődését, elkötelezettségét nem is akarta véka alá rejteni, ám ez nem befolyásolta módszertanilag megalapozott tudományos szemléletét. Természetesen meg lehet kérdezni, hogy az érzelmi kötődés nem megy-e az elvárt tárgyyszerűség, a tudományosság rovására? Meggyőződésünk szerint nem. Az érzelmi kötődés pedig nagy ösztönző erő nemcsak a feltáró munkában, hanem az értékőrzésben és az ismeretek továbbadásában is. Ez a felfogás hatott az 1920-as években tanulmányait végző és a világra eszmélődő Bálint Sándorra, aki e szemlélet alapján dolgozott egész életében.

1980-ban írott önéletrajzi vallomásában maga így írt erről: „Alkalmam nyílt a szegedi katolikus tanítóképzőben való elhelyezkedésre (1931–1945). Ma úgy mondanám »honismereti szemlélettel« magyart, történelmet, földrajzot tanítottam. Gondosan ügyeltem, hogy az egészből művelt, korszerű, népben gyökerező magyarságélmény legyen.” E szemléletnek Bálint Sándor számára két alappillére volt: a történetiség és egy térbeli, társadalmi egyidejűség. „Az ember immanens életének és kultúrájának ugyanis nemcsak időbeli tartama, de térbeli kiterjedése is van. Az emberség és a nemzet tagjai nemcsak mint nemzedékek élnek egymás után, hanem mint kortársak egymás mellett” – írta *Néprajz és nevelés* című tanulmányában. Szegedi kutatásai és tanári működése mindvégig ezt a „korszerű, népben gyökerező magyarságélményt” szolgálták.⁴⁶

Bálint Sándor nagyon jól ismerte a Város (mindig nagybetűvel írta!) és a Dél-Alföld könyvészetét, általában a magyar és latin nyelvű irodalmat, amelynek számos korábbi évszázadokból

⁴⁶ Bálint 1934.

származó, Szegedre vonatkozó emlékét maga tárta fel és elemezte. Részben ezekből, részben néprajzos elődei munkáiból, jórészt pedig saját gyerekkorában átélt alsóvárosi élményeiből, valamint évtizedeken keresztül folytatott néprajzi gyűjtéseiből származott az a hatalmas és sokrétű forrásanyag, amiből megírhatta Szeged művelődéstörténetét. Több száz Szegedről szóló publikációját Péter László és Gyuris György összegezte.⁴⁷

Nincs mód most ebből minden, mégoly fontos szegedi, vagy dél-alföldi vonatkozású tanulmányának bemutatására. Érdeemes azonban kiemelni a – mindmáig szegedi sajátosságként számon tartott – *szegedi papucsról*⁴⁸ és a *szegedi paprikáról*⁴⁹ szóló írását. Vaskos *Szegedi szótárának* két kötetében⁵⁰ közölt sok ezer szócikke nemcsak a sajátos szegedi tájnyelv, hanem a Város sok évszázados művelődésének valóságos enciklopédiája. Még arra is kiterjedt a figyelme, hogy jelezze a még élő, vagy a már kihalt tájnyelvi kifejezéseket. A *szegedi népelet* című kis könyvében⁵¹ először foglalta össze a nagy elődök (Dugonics András, Kálmány Lajos, Tömörkény István, Cserzy Mihály, Kovács János, Reizner János), és a maga három évtizedes kutatásának eredményeit. A könyv minden egyes tematikus fejezetében évszázados fejlődési, változási folyamatokat vázol.

Szeged városa című könyve⁵² elsősorban építészettörténeti monográfia (e témakörnek nagy értője volt!), ám egyúttal Szeged ezeréves művelődéstörténetének a magyar művelődéstörténet egészébe illesztett leírása is. A Szerző történeti korok és stílusirányzatok alapján rendezte mondanivalóját, ám belőle egy alföldi magyar város mindennapjainak sok évszázados története bontakozik ki. Ez a munka szép példája Bálint Sándor enciklopédikus műveltségének.

⁴⁷ Péter 1974., Gyuris 2007. – A bibliográfia máig bővül. Magam is több tétellel gazdagítottam Gyuris György gyűjtését, jelezve, hogy talán még több Bálint Sándor írás lappanghat különböző időszaki kiadványokban.

⁴⁸ Bálint 1955.

⁴⁹ Bálint 1962.

⁵⁰ Bálint 1957.

⁵¹ Bálint 1958.

⁵² Bálint 1959.

A néprajz és a nyelvészet, s annak számos ága (névkutatás, csoportnyelvek vizsgálata), de különösen a dialektológia, sokáig szoros kölcsönhatásban működött. Ez megmutatkozik nemcsak a már említett szegedi tájszótárban, hanem akkor is, amikor közzétette az *1522. év tizedlajstrom szegedi vezetékneveit* (ebben felbukkan már a Bálint családnév), vagy a szegedi tanyavilág helyneveit⁵³, vagy pedig – Dugonics után – a *szegedi példabeszédeket és jeles mondásokat*⁵⁴. Szeged *reneszánszkori műveltsége* című könyve⁵⁵ az életmű méltatásakor általában háttérbe szorul. Pedig e munka nagy eredménye a 15–16. századi Szeged feltárható gazdaságtörténeti és társadalomtörténeti rajza. Szemléletesen ábrázolja a helyi kolostori műveltséget, a külföldön tanuló szegedi diákok révén idehaza meghonosodó egyetemi és literátus műveltséget, majd pedig a reformáció, a hódoltság és a hatására létrejövő szegedi diaszpórák szerepét. S mindent lenyűgözően hatalmas szakirodalmi háttérismerettel végzi. Ez a tudományközi, valamint az egyes tudományterületek határait is átszelő, egységben látó szemlélet modern, máig példamutató és követendő. Ugyanez mondható el a *Szeged-Alsóváros. Templom és társadalom* című könyvről⁵⁶ is, amely e városrész történetét és életének mindennapjait, vallási kultúráját a ferences kolostorral és templommal való szoros összefüggésben, s nagy történeti távlatban elemzi. A munka egyúttal első kegyhely-monográfiánk is. Évtizedekkel korábban, a *Boldogasszony vendégségében* című „lelki útikönyvében”⁵⁷ nagy beleérzéssel fogalmazta meg a Havi Boldogasszony kultuszának, szeged-alsóvárosi ferences kegyhelyének lelkiségtörténeti jelentőségét, amely „az örök Szegedet tükrözik: katolicizmusnak és magyarságnak, népnek és magányos egyénnek időfeletti inspirációját, kultikus teljességét Mária szerelmében, valami különös magyar platonizmus ígézetében”.

⁵³ Bálint 1963a, 1963b.

⁵⁴ Bálint 1972.

⁵⁵ Bálint 1975.

⁵⁶ Bálint 1983. Kár, hogy a másodpéldány alapján publikálták, míg a Bálint Sándor által javított első példány Hamvas István akkori plébános hagyatékában maradt.

⁵⁷ Bálint 1944.

*A szegedi nép*⁵⁸ elsősorban néprajzi szempontú összefoglalója mintegy előrevetíti az egy évtizeddel később három kötetben megjelentetett *A szögedi nemzet* című szintézisét.⁵⁹ Ebből a Város és kirajzásainak, a szögedi nemzetnek település- és társadalomtörténetét, 19–20. századi művelődésének rajzát ismerhetjük meg. A több ezer oldal terjedelmű mű összefoglalása Bálint Sándor egy életen át szeretettel végzett néprajzi, helytörténeti, honismereti kutatásainak. A szülőváros kultúrtörténetére posztumusz könyvében, *A hagyomány szolgálatában* című könyvének *A szegedi világ* című fejezetében még visszatér. Tanulságos, ahogy a kötetbe válogatott írások sokszínű tematikával átfogják a 18–20. századot, az irodalom, a magyar nóta (Dankó Pista), a zene, a népmesék és a paprikatermesztés világát. Egy másik fejezetben pedig (*Emberék és művek*) jobbra szegedi elődeinek munkásságát mutatta be.⁶⁰

Tudósi működésének ez a területe tehát elsősorban szeretett szülővárosához, Szegedhez és a történeti Dél-Alföldhöz kötötte Bálint Sándort, annak kultúráját nemcsak belső összefüggéseiben és évszázados távlatban, hanem európai kapcsolataiban is szemlélte. A Város mellett ezt a nagytájat: Csongrád, Békés és Csanád megyét, a Bánságot és Bácskát, a temesközi és a homokhátsági szegedi kirajzásokat is vizsgálta. Mert ez együtt a „szögedi nemzet”. Bálint Sándor kutatásai nyomán így vált Szeged és a szegedi nagytáj (paraszti) múltja és kultúrája egyik legjobban ismert tájegységünké és kitáji kultúrájává.

---

⁵⁸ Bálint 1968.

⁵⁹ Bálint 1979–193.

⁶⁰ Bálint 1981.

A pedagógus

Életművének pedagógiai szeletét eddig még senki sem elemezte,⁶¹ jóllehet Bálint Sándor magát elsősorban pedagógusnak tartotta. Ehhez lehetőséget kapott nemcsak a főiskolai és egyetemi katedrán, hanem újságok és folyóiratok hasábjain is. Pedagógiai elveiben maig sok korszerű és követendő elgondolás rejlik.

A néprajznak, a honismereti szemléletnek az oktatásban és nevelésben integráló szerepet tulajdonított. „A tanterv csak többé-kevésbé szintelen keretet, általános irányelveket ad, amelyek az egész ország népiskoláira nézve érvényesek, illetőleg kötelezőek. [...] helyi tanterveket kell kidolgozni” – írja a *Néprajz és nevelés* című tanulmányában.⁶² „Győzzük le ezáltal is a gyermek természetes húzódozását, keltsük föl benne az érdeklődést, tegyük tudatossá mindazon konkrét adottságokat, élményeket és tapasztalatokat, amelyek környezetével kapcsolatosak, és amelyek céljainkat szolgálhatják. Helyi tanmenet kidolgozása azonban megint csak lehetetlen néprajzi tudás nélkül.”

„A néprajz tudománya a néplelket, népéletet a maga organikus teljességében és összes vonatkozásaiban akarja megismerni. Nem elégedhetik meg tehát egyes kiragadott, még olyan érdekes részletekkel sem, folyton a nagy összefüggéseket, a jelenségek mögött rejtőzködő lényegyet kell szem előtt tartania. [...] az új tanítónemzedék figyelmét a szülőföld meghatározó erejére, döntő élményére ráirányítania.”⁶³ Bálint Sándor tudatosította, hogy a gyors és erőteljes társadalmi változások hatására a népi kultúra hagyományozása mindinkább az iskola feladatává válik. De nem önálló „néprajzi tárgy” tanítására gondolt, hanem a néprajzi szemlélt beépítésére a történelem, irodalom, ének, rajz, gazdasági ismeretek, vallásos nevelés (hittan) körébe.⁶⁴

⁶¹ Kivétel Virágné Juhász Nyitó Klára: *A néprajz tárgyai a tanítóképzésben* című PhD-dolgozata (Debrecen, 2012), amely taglalja Bálint Sándor ezzel kapcsolatos elképzeléseit.

⁶² Bálint 1934.

⁶³ Bálint 1934.

⁶⁴ Bálint 1937.

Érezte, hogy „[...] a mi korunknak legsúlyosabb, szinte gyógyíthatatlan problémája az a gyökértelenség, amibe a modern civilizáció, az ipari és közlekedési forradalom juttatta az emberiséget. [...] Igazán ott érdemes élnie – akár falu, akár város, akár egy tanyai környezet vagy a főváros legyen az –, ahol csakugyan otthon érzi magát, és emberségében a legbiztosabbnak és legteljesebbnek ismeri magát. És ez nem jelent – hangsúlyoznám – nem jelent bezárkózást, elidegenedést, hanem egyszerűen: még abból a biztos emberi-szülőföldi pozícióból táplálkozik, amin az ember áll és él, és így talán még biztosabban és még nagyobb szeretettel fogja megközelíteni azt a világot is, ahol nem érzi magát olyan otthonosan, ahol nem fordul meg olyan sűrűn.”⁶⁵

A tudós és a keresztény humanista

Tudósi hitvallása abban fogalmazható meg, hogy a paraszti műveltséget a nemzeti kultúra részévé kívánta tenni. Mai szóhasználatával úgy is mondhatnánk, hogy a helyi értékeket beemelni a nemzeti értékek közé. Hasonlóan Bartók Bélához, akinek egy 1925. április 2-i szegedi koncertje erősítette meg a 21 éves fiatalembert életfeladata felismerésében és vállalásában. Bálint Sándor a kultúrát történeti, nemzeti és európai összefüggéseiben, társadalmi egységben látta, tudományközi és honismereti szemlélettel vizsgálta és értelmezte. Ebben máig példamutató számunkra. A honismeret Bálint Sándor nézeteiben magába foglalja a helyi tudás és értékek tudatos ápolását, az egészséges nemzeti (ön) tudat ébrentartását, az értékőrző kezdeményezések támogatását és a bennük való részvételt. Röviden: a szülőföld szeretetét. Ezért erős érzelmi kötődéssel végezte Szeged és a szegedi nagytáj kutatását. Vagy ahogyan a róla készült filmben Trogmayer Ottónak szép metaforával megfogalmazta: Szegeden két abszolútum van, a Tisza és az alsóvárosi ferences templom. Mindkettő felelősségre int és kötelez. A szülőföldhöz – írja: „... ragaszkodnunk illik. Itt

⁶⁵ Idézi Csapody 2004, 145.

vannak a temetőink, itt éltek az őseink, küzdöttek nehezen, de mégis helytállóan. Ezzel a szögedi világgal kezdtem foglalkozni, hogy másokba' is tudatosná váljak az a nagy szülőföldélmény. Az anyanyelv mellett a legnagyobb ajándék, amit az embőr egyáltalában kaphat.”⁶⁶ Úgy vélte, hogy aki talentumokat kapott a Teremtőtől, az felelős azoknak a közösség érdekében történő felhasználásért.

Naplójában azt írta: „...a néprajzi kutatásban, a néprajzi szemléletben elmaradhatatlan és elhagyhatatlan tényező a humánium. Szóval az európai népkultúrák például a természetes helyi különbségek ellenére is olyan testvérségben élnek egymással, amit csak mondjuk egy néprajzi kutató lát be, vagy mondjuk egy jó, intuitív lelkületű költő, vagy nem tudom én, pszichológus, hogy itt miről van szó. Itt az örök emberinek a kifejezéséről van szó.”⁶⁷

Saját élete példájával, írja: „Szerettem volna az embereket és diákokat az égi posztulátumokra döbenteni. Nem lehet rajtuk segíteni: a szeretetet gyöngeségnek érzik. Megvetik, miközben elepednek utána.”⁶⁸

Bálint Sándor több alkalommal publikált idegen nyelven a magyar népszokásokról.⁶⁹ Halála után német nyelven jelent meg néhány tanulmánya.⁷⁰ Emlékének, munkásságának több tanulmánykötetet szenteltek a szerzők, szerkesztők.⁷¹ Megírták életrajzát.⁷² Született több életrajzi visszaemlékezés is.⁷³ Kézírtos hagyatéka, gazdag tematikus könyvtára és szakrális tárgygyűjteménye a szegedi Móra Ferenc Múzeumba került.

⁶⁶ Rónai 2001, 52.

⁶⁷ Idézi Csapody 2004, 160.

⁶⁸ Bálint 1997, 12.

⁶⁹ Elsősorban a Nouvelle Revue de Hongrie (1932–1944) hasábjain. Lásd bibliográfiájában, Gyuris 2007. passim

⁷⁰ Bálint 1994; Bálint 2000.

⁷¹ A nem teljes felsorolás: Bartha 1980., Barna 1982., Tüskés szerk. 1986., Lackovits 2000., Csapody 2020., Miklós 2024.

⁷² Ifj. Lele 1996; Csapody 2013.

⁷³ Rónai 2001.

Boldoggá avatási eljárása

Bálint Sándor halálának negyedszázados évfordulója alkalmából, 2005. május 11-én kiadott körlevelében Gyulay Endre (1930–2024) akkori szeged-csanádi megyés püspök ismertette az elhunyt életrajzát és egy-egy imádságot közölt a néprajztudós boldoggá avatásáért és pártfogásáért. „Isten- és emberszeretete kimagasló volt – olvasható a püspök körlevelében. – Sokan emlegetik, sokan tisztelik. Sokak kérésére indítottam el boldoggá avatási ügyét. Kérem, hogy imádkozzanak ennek sikeréért, hogy példaképül állíthassuk a magyar szentekkel és boldogokkal együtt magyar testvéreink elé.”

Az ügy egyházmegyei szakaszának lezárása után, 2007-ben a teljes peranyagot Rómába terjesztették fel a szentté avatási ügyekkel foglalkozó vatikáni hivatalnak. Ezzel egyidőben a megyés püspök kinevezte az ügy római posztulátorává (ügyvivőjévé) Ruppert József Rómában dolgozó piarista atyát. Segítségével a szükséges vizsgálatok után a Szegeden fölvetett anyag alapján 2012 őszére elkészült az a több száz lapos irat (*Positio super vita, virtutibus et fama sanctitatis*), amely Bálint Sándor élet-szentségét bizonyítja élete, írásai és a Szegeden kihallgatott tanúk vallomása alapján. A Positio-t a sajtó nyilvánossága előtt 2013. április 10-én adta át Ruppert József a megyés püspök Kiss-Rigó Lászlónak. Ferenc pápa 2021. május 22-én elismerte Bálint Sándor életszentségét.

Irodalomjegyzék / Bibliography

Bálint Sándor.

1930. Szegedi problémák. *Népünk és Nyelvünk* II. évf. 184–187.

1934. *Néprajz és nevelés*. Szeged.

1936. Szegediek búcsújárása Radnára. *Ethnographia* XLVII. 315–318.

1937. Népünk imádságai. *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv*. Budapest, 19–47.

1937a. Tanítóképzésünk reformja és a néprajz. *Ethnographia* LVIII. 107–114.

1938. *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza*. Budapest.

1939. Adatok a magyar búcsújárás néprajzához. *Ethnographia* L. 193–200.

1942. *Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza.* Budapest.
- 1944a. *Boldogasszony vendégségében.* Budapest.
- 1944b. *Sacra Hungaria.* Budapest.
1955. *A szegedi papucs.* Szeged.
1957. *Szegedi szótár I–II.* Budapest.
1958. *A szegedi népélet.* Szeged.
1959. *Szeged városa.* Budapest.
1962. *A szegedi paprika.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 1963a *A szegedi tanyavilág benépesülése helyneveinek tükrében. Néprajzi dolgozatok 9.* Szeged.
- 1963b. *Az 1522. évi tizedlajstrom szegedi vezetéknevei.* Budapest.
1965. Néphit, in: *Orosháza néprajza*, Nagy Gyula szerk. Orosháza, 576–588.
1968. *A szegedi nép.* Gondolat, Budapest.
- 1971a. *A szegedi kegyes iskola Vigilia*, február, 104–106.
- 1971b. Népi hitvilág, in: *Tápé története és néprajza*. Ilia Mihály és Juhász Antal szerk. Szeged, 629–642.
1972. *Szegedi példabeszédek és jeles mondások.* Budapest.
1973. *Karácsony, húsvét, pünkösd.* Budapest.
1975. *Szeged reneszánsz kori műveltsége.* Humanizmus és reformáció 5. Budapest.
- 1976-1980. *A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete. I–III. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75–2.* Szeged.
1977. *Ünnepi kalendárium I–II.* Budapest.
1981. *A hagyomány szolgálatában. Összegyűjtött dolgozatok.* Budapest.
1983. *Szeged-Alsóváros. Templom és társadalom.* Budapest.
1987. *A magyar vallásos népélet kutatása.* In: *Vallási néprajz 3.* Budapest, 8–66.
1994. *Essays on religious ethnology: commemorations on the 90th anniversary of the birth of Sándor Bálint.* *Acta Ethnographica Hungarica Vol. 39. Nr-s ¾.* 243–402.
1997. *Breviárium.* Összeállította és sajtó alá rendezte Csanálosi Lilla. Szeged: Mandala Kiadó.
2000. *Die Verehrung des Heiligen Johannes von Nepomuk in alten Ungarn.* *Acta Ethnographica Hungarica* 48:109–120.
- Bálint Sándor – Barna Gábor. 1994. *Búcsújáró magyarok.* Budapest.
- Barna Gábor, szerk. 1982. *Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népéletéből I–II.* Eger – Szolnok.
- Barna Gábor. 2021. *Urunk színeváltozásának ünnepe – A nándorfehérvári diadal emlékezete a katolikus egyházban.* In *A déli harangszó Magyarországon és a Nagyvilágban*, szerkesztette Visy Zsolt, 61–65. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Barna Gábor, Juhász Antal és Pusztai Bertalan. 2004. *A néprajz szegedi műhelye.* Szeged: Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék.
- Bartha Elek. 1980. *A hitélet néprajzi vizsgálata egy zempléni faluban.* Debrecen.
- Csapody Miklós. 2004. *„Nehéz útra keltem...” Beszélgetések Bálint Sándorral.* Szeged: Bába Kiadó.

- Csapody Miklós. 2013. *Bálint Sándor (1904–1980). Életrajz*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Csapody Miklós. 2020. *Szakralitás és esztétikum. Bálint Sándor és a művészetek*. Szeged: Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány.
- Fügedi Erik. 1981. Kapisztránói János csodái. *Századok*, 847–887.
- Gyuris György. 1990. Bálint Sándor-levelek. In: *Szegedi Műhely 29. évfolyam*, 1–4. szám, 96–122.
- Gyuris György. 2007. *Bálint Sándor munkássága*. Budapest–Szeged.
- Juhász Kálmán. 1921. *A licenciátusi hagyomány Magyarországon*. Budapest.
- Kahler Frigyes. 2002 *III/III-as történelmi olvasókönyv 2*. Adalékok az emberi jogok magyarországi helyzetéhez az 1960-as években. A „gondolat és szólásszabadság”. Kairosz Kiadó, Budapest.
- S. Lackovits Emőke. 2000. *Az egyházi esztendő jeles napjai, ünnepi szokásai a bakonyi és Balaton-felvidéki falvakban*. Veszprém.
- ifj. Lele József. 1996. *Az Úr készen találta őt. Bálint Sándor élete*. Szeged.
- Miklós Péter. 2024. *Kereszténység, demokrácia, magyarság*. Szeged: Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány.
- Minker Emil. 2003. *Szeged egyetemének elődei*. Szeged.
- [n. n.]. 1930. A Szegedi Alföldkutató Bizottság Néprajzi, Társadalomrajzi, Nyelvészeti és Irodalmi Szakosztályának közleményei. *Népünk és Nyelvünk* 1930. (1929) I. évf. 265–268.
- Péter László. 1974. *Bálint Sándor munkássága. Bibliográfia*. Szeged.
- Péter László. 2004. *A célszemély Bálint Sándor*. Szeged: Bába és társa.
- Rónai Béla. 2001. *Bálint Sándorra emlékezem*. Pécs.
- Tüskés Gábor. 1986. A népi vallásosság kutatása Magyarországon. Tudománytörténeti áttekintés. In: Tüskés Gábor szerk. „Mert ezt Isten hagyta...” *Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Budapest. 18–62.
- Tüskés Gábor, szerk. 1986. „Mert ezt Isten hagyta...” *Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Budapest.
- Velcsov Márton. 1995. *Paleae sunt*. Bálint Sándor pere. Kézirat, Szeged.